

ADABIY MEROS

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI FANLAR AKADEMIYASI
ALISHER NAVOIY NOMIDAGI DAVLAT ADABIYOT MUZEVI2024
2-son (12)Bosh muharrir:
Jabbor EshonqulovBosh muharrir o'rinbosari:
Otabek Jo'raboyevMas'ul kotib:
Dilnoza RustamovaMuharrirlar:
Shahodatxon Imomnazarova
Feruza AbdurahmanovaTexnik muharrir:
G'iyosiddin O'narov

Manzilibiz:

Toshkent shahri,
Shayxontohur tumani
Navoiy ko'chasi, 69-uy
e-mail: adabiymeros@gmail.com
Tel.: (99871) 241-02-75
Jurnal 2020-yil 26-noyabrda
O'zbekiston Respublikasi
Prezidenti huzuridagi Axborot
va ommaviy
kommunikatsiyalar agentligi
tomonidan №200936238
raqami bilan ro'yxatdan o'tgan.
ISSN 2181-2500

Jurnal 2024-yil 4-aprelda
nashrga berildi.

"Adabiy meros" ilmiy jurnali
O'zbekiston Respublikasi VM
huzuridagi Oliy attestatsiya
komissiyasining qaroriga ko'ra
(№327/6, 30.11.2022-y.) filologiya
fanlari bo'yicha PhD va DSc
ilmiy darajasiga talabgorlarning
dissertatsiya ishlari yuzasidan ilmiy
nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Tahrir hay'ati:

Ahmedova Shoir
Asadov Maqsud
Abdirashidov Zaynabidin
Barakayev Rahmatulla
Bekimbetov Azamat
Boltaboyev Hamidulla
Davlatov Olim
Jabborov Nurboy
Jo'raqulov Uzoq
Karimov Bahodir
Kamilova Saodat
Mamajonov Zokirjon
Mahmudov Nizomiddin
Mamatqulov Muzaffar
Ochilov Nasim
Pardayev Azamat
Palimbetov Kamalboy
Soriyev San'at
Sulaymonov Mo'minjon
Sabirova Nasiba
Rajabova Burobiya
Rashidova Ma'mura
Rahmonov Nasimxon
Turdimov Shomirza
Tursunov Yusuf
To'xtiyev Boqilon
Tilavov Abdumurod
Sheraliyeva Mashhura
Shodmonov Nafas
Shofiyev Obidjon
Xalilova Dilbar
Hamdamov Ulug'bek
Hasanov Nodir
Hasanova Shafolat
Eshchanova Gavbar
Qalandarova Dilafroz
Qosimov Abdug'ofur
Qobilov Usmon
Quronov Dilmurod
Qobilova Zebo
Yodgorova Mehribon
Chulliyeva Nilufar

Hakamlar hay'ati a'zolari:

Abdusalimov Bahrom (O'zbekiston)
Abdullajon Axmataliyev (Qirg'iziston)
Ayse Yücel Çetin (Turkiya)
Acik Fatma (Turkiya)
Almas Ulvi (Ozarbayjon)
Anarboy Boldiboy (Qozog'iston)
Ahmet Bican Ercilasun (Turkiya)
Ali Duymaz (Turkiya)
Asel Isayeva (Qirg'iziston)
Baydemir Husayn (Turkiya)
Bakchiyev Talantaali (Qirg'iziston)
Basangova Tamara (Rossiya)
Demir Necete (Turkiya)
Fayzulloyev Baxtiyor (Tojikiston)
Fikrat Turkman (Turkiya)
Gurer Gulseven (Turkiya)
Vahit Turk (Turkiya)
Veli Savas Yelok (Turkiya)
Ismat Çetin (Turkiya)
Ibrayev Shokir (Qozog'iston)
Karl Rechl (Germaniya)
Metin Ekici (Turkiya)
Mirzayeva Salima (O'zbekiston)
Ocal Oguz (Turkiya)
Emek Uşenmez (Turkiya)
Eunkyung Oh (Koreya)
Rixsiyeva Gulchehra (O'zbekiston)
Sakaya Heroki (Yaponiya)
Sirojiddinov Shuhrat (O'zbekiston)
Sodiqov Qosimjon (O'zbekiston)
Selami Fedakar (Turkiya)
Temur Khocaoglu (AQSH)
To'laganova Sanobar (O'zbekiston)
Zaytsev Ilya Vladimirovich (Rossiya)
O'rayeva Darmanoy (O'zbekiston)

"ADABIY MEROS"
ILMIY JURNALI
2024-YIL, № 2 (12)
USHBU SONDA:

MATNSHUNOSLIK VA ADABIY MANBASHUNOSLIK

Farida Karimova. Debocha istilohi, genezisi va shakllanish tarixi..... 14
Bilolxon Abdullayev. "Gul va bulbul" dostonining ayrim toshbosma nusxalarining q
tadqiqi..... 17
Sitira Tojiddinova. "Boburiynoma" nashrlarining matnii-qiyosiy tadqiqi..... 21

NAVOIY ABADIYATI

Ma'mura Daxilova. "Arhim" noma dibi o'zbeki nomini ifodalovchi qadimgi taklif

70

"ADABIY MEROS"
ILMIY JURNALI
2024-YIL, № 2 (12)
USHBU SONDA:

MATNSHUNOSLIK VA ADABIY MANBASHUNOSLIK

Farida Karimova. Debocha istilohi, genezisi va shakllanish tarixi.....	4
Bilolxon Abdullayev. "Gul va bulbul" dostonining ayrim toshbosma nusxalarining qiyosiy-matnii tadqiqi.....	14
Sitora Tojiddinova. "Boburiynoma" nashrlarining matnii-qiyosiy tadqiqi.....	21

NAVOIY ABADIYATI

Ma'mura Rashidova. "Arbain"ning ikki tildagi nazmiy ifodasi qiyosiy tahlili.....	29
Ozoda Tojiboyeva. Bir nuqta, o'zga so'z va talqin.....	37
Alisher Razzoqov. Alisher Navoiy she'riyatida Mutrib va Mug'anniy obrazlarining tasavvufiy mohiyati.....	43

JADID ADABIYOTI

Veli Savash YELOK. "Alanga" jurnalining o'zbek-lotin alifbosiga o'tish davridagi o'rni.....	51
---	----

OLTIN BSHIK

Aynur Ibrahimova. Go'rog'li-Ko'ro'g'li dostonlarida epik makon.....	57
---	----

TANQID VA TAHLIL

Jabbor Eshonqulov. Jadid nigohli adib.....	64
Salimaxon Rustamiy. Balog'at, ritorika va stilistikaning tipologik xususiyatlari.....	70
Nodirjon Qurbonov. Obrazli nomlanishlar va ba'zi obrazli nomlanishlarining etimologik tahlili.....	75
Oybek Normurodov. Bir ruboiy matni tahlili.....	83
Surayyo Shodiyeva. Salohiyning Yusuf va Zulayho dostonida yetakchi obrazlar spetsifikatsiyasi.....	87
Kishin Najiboyev. "Daryosini yo'qotgan qirg'oq" romanida inson va tabiat uyg'unligi talqinining ijtimoiy-falsafiy asoslari.....	96
Dilfuza Avazova. "Hajnoma" va "Haj daftari"da obraz tasviridagi uyg'unlik va o'ziga xoslik.....	100
Shahlo Hojiyeva. Cho'lponning milliy estetik tafakkur yangilanishidagi o'rni.....	110

TILSHUNOSLIK

Umidjon Qo'ziyev. O'zbek tilidagi so'zlarning fonetik moslashuvi hamda me'yorlashuvi masalasi.....	110
Sofiyaxon Usmonova. Toponimiy va unda mikro va makrotoponimlarning o'rni.....	115
Maxbuba Xujamkulova. Mohtoba Zaylobiddinova. Deyksis hodisasi va uning badiiy asarlarda qo'llanilishi (Abdulla Qahhor asarlari misolida).....	121
Go'zal Qo'ziyeva. Tilshunoslikda frazeologik tadqiqotlar va Qodiriy ijodiga lingvistik yondashuv.....	125

FANIMIZ FIDOYILARI

Kamalbay Palimbetov. Folklorshunos Kenesboy Allambergenovning ijod olami.....	131
---	-----

ADABIY MANBALAR XAZINASIDAN

Shahobiddin Nuriddinov. Komil Xorazmiyning Toshkentga bag'ishlangan qasidasi.....	138
---	-----

OZODA TOJIBOYEVA¹*Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti dotsenti, PhD*

BIR NUQTA, O'ZGA SO'Z VA TALQIN

Annotatsiya: Turkiy adabiyotining sultoni Alisher Navoiyning ijodi manbalari bugun dunyo kutubxonalari sifat va son jihatidan salmoqli qismni tashkil etadi. Adibning o'z davridan buyon ko'chirilishda davom etgan asarlari nuxxalari dunyo madaniyati, san'ati, badiiy tafakkurning oliy mahsuli sifatida tadqiq etiladi. Mazkur qo'lyozmalar, badiiy matn zahiridagi mazmun har doim yangi tadqiqotlarga asos bo'lib xizmat qilaveradi. Mazkur maqolada Alisher Navoiyning asarlari qo'lyozmalaridagi bir so'zning turli yozilishi shakli va uning talqin etilishi yoritilgan. Asos sifatida nashrlar va qo'lyozma manbalar olingan.

Kalit so'zlar: qo'lyozma manba, nasriy bayon, doston, talqin, tahlil.

Annotation: The sources of creativity of Alisher Navoi, the Sultan of Turkish literature, today constitute a significant part of the world's libraries in terms of quality and quantity. Copies of the writer's works, copied from his time, are studied as the highest product of world culture, art and artistic thought. The contents of these manuscripts and literary texts always serve as the basis for new research. This article describes the various spellings of one word in the manuscripts of Alisher Navoi's works and their interpretation. Publications and handwritten sources were taken as a basis.

Key words: handwritten source, prose narrative, epic, interpretation, analysis.

Adabiyotshunoslikdan ma'lumki, badiiy asar ustidagi bajariladigan tahlillar to'g'ri ko'chirilgan matnga tayanadi. Matn o'zidan keyin talqinlarga yo'l ochadi, asarning keyingi yashovchanligini ta'minlaydi. Asl matnni tiklash yozuvchi ijodiy rejasining to'g'ri ochib berilishiga, ijodkor badiiy mahorati va asar qimmatining to'g'ri baholanishiga xizmat qiladi. Shu ma'noda mumtoz asarning asl nusxalarini aniqlab, uning matnini kitobxon e'tiboriga havola etayotgan manbashunoslik va matnshunoslik ilmi filologiyaning bosh bo'g'ini hisoblanadi. Fanda shunday mashaqqatli ishning salmoqli qismini XX asrning zabardast matnshunos olimlari bajardilar. O'zbek xalqiga tegishli adabiy meros ularning igna bilan quduq qazigandek mehnati ortidan ilmiy iste'molga olib kiritildi. Bugun mumtoz asarlar haqida yaratilayotgan tadqiqotlar asosi qo'lyozmadan ko'chirilgan matnlardan boshlanadi.

Matnshunoslikda Alisher Navoiyning asarlari matni eng ko'p ko'chirilgan va matn ustidagi nuqsonlari ham tuzatishlar bilan bir necha bor tahrirdan o'tkazilgan, matnning muallif davriga yaqin manbalari ko'pligi jihatidan ham qiyosiy tanlab olish imkoniyati keng bo'lgan boy merosdir. O'z davrida Alisher Navoiy adabiy merosining o'zagi bo'lgan "Xamsa" va lirik devonlarini matnshunos olimlar Hamid Sulaymon, Porso Shamsiyev nashrga tayyorlab, o'zbek xalqiga taqdim etdilar. Keyingi tadqiqotlar uchun ular amalga oshirgan nashrlar tayanch bo'ldi. Tahlil va talqinlar orqali asar badiiyati va matn zahiridagi ma'no ko'lamini keng kitobxon ommasiga yetib bordi.

¹ ozoda@navoiy-uni.uz

E'tiboringizga havola etilayotgan ma'lumot bir so'zning matnda qay holatda berilgani va uning asar mazmuniga ko'rsatadigan ta'siri borasida. Maxsus tadqiqot doirasida o'rganilgan "Nasri Xamsai benazir"da ayrim diqqatga sazovor o'rinlar borligi tufayli mazkur bayonning asosi bo'lgan "Xamsa"ga qiyoslab ko'rildi [8].

Matn turli davrlarda turlicha talqinlarga yo'l ochadi. Matn o'zgarishsiz ko'chirilganda ham unda o'z davri yutuqlari, an'analari aks etadi. Aslyatdan keyin yaratilgan nasriy bayon, talqin, izoh va sharhlarda davrga xos xususiyatlar yaqqol ko'zga tashlanadi. Talqin germevika qonuniyatlariga asosida davr kitobxoniga moslab taqdim etilar ekan, o'zi bilan davr ruhini ham tashiydi. Garchi bugungi talablarga javob bermasa-da, "Nasri Xamsai benazir"dan o'sha davrdagi asarning tushunilishi, kitobxon didi, saviyasi, talqin va tahlil ish yo'lini borasida ham ma'lumot olsa bo'ladi. Jumladan, undagi diniy, tasavvufiy tushunchalarning to'liq saqlangani, muallif tomonidan to'g'ri izohlab ketilgani bayon qiluvchining asar ustida ishlashda to'g'ri yondashgani, saviya va bilim jihatidan baland ekanini ko'rsatadi. Xususan, "Farhod va Shirin"dagi Suqrotning Farhodga